

Szűsz Szilvia

Az Egyesült Királyság stratégiai kultúrája

Jóllehet az egykori brit birodalom világhatalmi tündöklése ma már történelmi emlék csupán, az Egyesült Királyság még mindig Európa egyik legerősebb katonai hatalma. Napjainkig féltve őrzött és ápolt önálló stratégiai hagyományai, illetve ezek nyomán vállalt szerepe mély hatást gyakorolnak a transzatlanti biztonsági együttműködés fejlődésére. E tanulmány a brit stratégiai kultúra legfontosabb jellemzőinek feltárására vállalkozik, arra a megfigyelésre támaszkodva, hogy ezek az elmúlt évtizedekben lezajlott politikai és gazdasági fordulatok ellenére is meglehetősen állandóságot mutatnak.

Bevezetés

A nemzetközi kapcsolatok elméletének és a külpolitika-elemzésnek egyik alapvető eleme annak vizsgálata, hogy az egyes államok milyen stratégiai kultúrára építve határozzák meg saját külpolitikai orientációjukat, más államokhoz való viszonyukat, az interakciókban használt eszközrendszerüket, illetve milyen értékek mentén pozicionálják saját magukat a nemzetközi rendszerben.

Sok tényező játszik szerepet egy-egy állam stratégiai kultúrájának kialakulásában és felépítésében. Az államok külpolitikai viselkedésének mozgatórugói között jelen vannak azok a hosszú és rövid távú nemzetközi stratégiai célok, amelyek az adott állam érdekei mentén fejlődnek ki, és amelyek aztán stratégiai dokumentumokba, doktrínákba ágyazva fogalmazódnak meg. Az állam stratégiai kultúrájának állandó elemei alkotják a hosszú távú stratégiai célok, vagyis az úgynevezett „nagy stratégia” gerincét, míg a változó tényezők a rövid távú célok meghatározói. Az állandó elemek ugyan dominálnak egy állam külpolitikai döntéshozatalában, előfordulhatnak azonban olyan helyzetek, amikor a politikai elit rákényszerül, hogy ezektől eltérő tényezők által vezérelve hozzon döntéseket.¹

A stratégiai kultúra fogalmának meghatározása és az államok stratégiai kultúrájának vizsgálata mint kutatási téma nem új keletű, ám az mégiscsak elmondható, hogy a fogalom használata reneszánszát éli az utóbbi években, vagyis ez az értelmezési séma továbbra is releváns. Másrészt érdemes megemlíteni, hogy ugyan az angolszász és a nemzetközi szakirodalom behatóan foglalkozott már a stratégiai kultúra fogalmi meghatározásával és a külpolitikai döntéshozatalban játszott jelentős szerepével, Magyarországon azonban meglehetősen rövid azoknak a munkáknak a listája, amelyek az említett kérdéssel foglalkoznak. Ezen okokból igen aktuális és releváns kérdésnek tartom ennek elemzését.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja egy, az európai és transzatlanti rendszerben meghatározó szerepet betöltő állam, az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának legfontosabb elemeit és bemutassa e tényezők Nagy-Britannia külpolitikájára, illetve a haderő alkalmazásának mechanizmusára gyakorolt hatásait. Az elmúlt öt év a poszthidegháborús

1 O'Reilly, K. P.: A Rouge Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior. *Foreign Policy Analysis*, 9. évf. 2013/1, 57–77. o.

Európa nemzeti stratégiáinak és védelempolitikáinak gyökeres átalakulását eredményezte. Nagy-Britannia – a legtöbb európai országhoz hasonlóan – a pénzügyi-gazdasági válság hatására kénytelen volt új súlypontokat meghatározni védelempolitikájában és az azt alátámasztó védelmi tervezésben, haderő-fejlesztési koncepciókban és a katonai erő alkalmazásához fűződő nézetekben. Sejtésem szerint azonban az egyes fontos fordulópontok és a 2008-as világgazdasági válság ellenére a brit stratégiai kultúra meglehetősen kontinuitást mutat az elmúlt tizenöt évben. A dolgozatban tehát e hipotézis alapján kívánom értelmezni és definiálni a brit stratégiai kultúra leglényegesebb elemeit, különös hangsúlyt helyezve az intervencionizmus kérdésére.

A tanulmányban az 1999 és 2013 közötti időszak legfontosabb nemzetközi eseményeit áttekintve kívánom megragadni a brit stratégiai kultúra lényegi elemeit. Így tehát az 1999-es koszovói beavatkozás, a 2001-es afganisztáni intervenció, a 2003-as iraki háború, a 2011-ben Líbia ellen indított támadás, illetve a 2013-ban végül be nem következett szíriai intervenció esettanulmányait vizsgálva kívánok általánosító következtetéseket megfogalmazni a kérdés kapcsán.

A tanulmány szerkezete a következő fejezeti felosztást követi: egy rövidebb módszertani áttekintést követően néhány, a stratégiai kultúra fogalmát meghatározó definíciót ismertetek. A fogalmi keretek tisztázását követően a stratégiai kultúra lencséjén keresztül elemzem a fent említett öt esettanulmányt, a konklúzióban pedig összefoglalom a brit stratégiai kultúra lényegét, és röviden betekintést nyújtok abba, hogy vajon ez a felfogás összhangban van-e az Egyesült Királyság jelenlegi nemzetközi pozíciójával, illetve gazdasági-pénzügyi lehetőségeivel.

Módszertan

A tanulmányban a stratégiai kultúra fogalmának meghatározását, majd az említett öt nemzetközi intervenció részletesebb elemzését követően kívánok következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúrája (illetve annak esetleges változása) hogyan hatott a brit külpolitikai döntéshozatalra az elmúlt mintegy másfél évtizedben – remélve, hogy a levont következtetések alapján kirajzolódnak a brit stratégiai kultúra alapvonalai.

A tanulmány – mint azt a bevezetőben már említettük – az 1999 és 2013 közötti időszakot veszi górcső alá. Felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben nemzetközi katonai beavatkozásokkal kapcsolatos ok-okozati összefüggéseket vizsgálunk, akkor az elemzést vajon miért nem az 1991-es öbölháborúban vállalt brit szerepvállalás vizsgálatával kezdjük? A válasz az, hogy nem annyira az öbölháború, hanem inkább az 1999-es koszovói beavatkozás Nagy-Britannia első igazán jelentős poszthidegháborús intervenciók szerepvállalása, hiszen az előbbi esetében még létezett a Szovjetunió. A koszovói válság továbbá az első olyan, Európa periferiáján végrehajtott intervenció, amely egyrészt próbára tette az akkor még „gyerekipőben járó” európai külpolitikát, másrészt olyan közös fellépésről volt szó, amelyben az Egyesült Királyságnak kulcsszerep jutott, különösen, ami az akkori miniszterelnök, Tony Blair személyes elköteleződését illeti.²

2 Mirow, Wilhelm: *Strategic Culture Matters*. LIT Verlag Dr. W. Hopf, Berlin, 2009.

A vizsgált intervallum a 2013-as évvel záródik. Ezt pedig az indokolja, hogy a 2013 nyarán Szíriában lezajlott események felvetették egy, a Bassár el-Aszad által vezetett rezsim elleni nemzetközi intervenció lehetőségét, amely beavatkozást aztán a brit parlament 2013. augusztus 29-én egyértelműen elutasította. Az elmaradt szíriai beavatkozás háttérének vizsgálata igen releváns kérdésnek tűnik az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának elemzése szempontjából, hiszen a jelenlegi miniszterelnök, David Cameron igen hasonló érveket fogalmazott meg a támadás megindítása mellett,³ mint amelyek annak idején Tony Blair parlamenti beszédeiben is elhangzottak az iraki invázió támogatásával kapcsolatban.⁴ Meglátásom szerint tehát kell, hogy legyen egy értékrendbeli, stratégiai kulturális kontextusban értelmezett kontinuitás, ami magyarázza, hogy a konzervatív párti David Cameron 2013-ban miért indokolta nagyon hasonló érvekkel a szíriai beavatkozás szükségességét, mint a munkáspárti, „New Left”-tel azonosított Tony Blair⁵ az iraki intervenciót 2002–2003-ban.

A stratégiai kultúra definiálásának korai szakasza a hidegháború idejére tehető, de a megközelítés gyakorlatilag folyamatosan reneszánszát éli az 1990-es évek óta. Bár jelen tanulmányban a kétpólusú világ megszűnése utáni időszak részletesebb elemzésére szorítokozom, szükségesnek tartom egy, a stratégiai kultúráról való elmélkedés úttörőjének számító szakértő, Jack L. Snyder 1977-ben publikált tanulmányában foglaltak bemutatását is. A tanulmányban ezt követően idézett definíciók pedig már a Szovjetunió szétesésétől számított két évtizedből származnak.

Snyder a szovjet stratégiai kultúrát elemző tanulmányában a következőt írja: „A stratégiai kultúra nem más, mint azon eszmék, feltételhez kötött érzelmi alapú válaszok és megszokott viselkedési sémák összessége, amelyet a nemzeti stratégiai közösség tagjai utasítások végrehajtása vagy imitáció során sajátítanak el, és amelyek nukleáris stratégiai vonatkozásai kapcsán konszenzus uralkodik közöttük.”⁶ Többek között azért tartom kiemelendőnek a Snyder által felvázolt fogalmi meghatározást, mert jól érzékelteti, hogy a hidegháborúban szembenálló két katonai tömb egymáshoz való viszonyulása és nukleáris kapacitásaik milyen jelentős mértékben határozták meg egy-egy szereplő stratégiai kultúráját. A kelet–nyugati szembenállás predesztinálta azt a jelenséget, miszerint az Egyesült Államok által irányított nyugati tömb tagországainak ugyanazt a stratégiai kultúrát kellett képviselniük, mint ahogyan a Szovjetunió tagországai is Moszkva vezetésével alakították ki külpolitikai és stratégiai döntéshozatali mechanizmusukat, identitásukat, és így stratégiai kultúrájukat. Másrészt Snyder definíciójából kiténik, hogy a kétpólusú rendszer szereplőinek nukleáris politikája akkora jelentőséggel bírt a nemzetközi kapcsolatok vizsgálatában, hogy a stratégiai kultúra fogalmi kereteit is alapjaiban meghatározta. Ezzel ellentétben a következő – multipoláris – világrend kialakulása utáni definíciók már jól láthatóan nem tulajdonítanak ekkora jelentőséget az atomfegyverek jelenlétének. A stratégiai kultúra fogalma némileg átalakul, a szakértők nem szerepeltetik alappillérként a nukleáris erőt annak meghatározásában.

3 Syria Intervention Vote - UK Parliament, 29 Aug 2013 – Cameron, Miliband, Straw, Rifkind. youtube.com. (2014. 02. 12.)

4 The Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later. youtube.com. (2014. 02. 12.)

5 Applebaum, Anne: *Tony Blair and the New Left*. *Foreign Affairs*, March/April 1997. (2014. 02. 12.)

6 Snyder, Jack L.: *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. The Rand Corporation, 1977. (2013. 12. 20.)

A stratégiai kultúrát definiáló értekezések száma tehát az 1990-es évek közepére növekvő tendenciát mutat. A nemzetközi kapcsolatok elméletét kutató legjelesebb szakértők többféle megközelítésben értelmezik és értékelik az államok stratégiai kultúrájának meghatározó elemeit. Terjedelmi korlátok miatt a bőséges szakirodalomból csupán néhány, a stratégiai kultúra fogalmát legárnyaltabb módon meghatározó elemzést emelhetünk ki a hidegháborút követő időszakból. Az 1990-es évek közepén két nagyon jelentős – alapvetően a stratégiai gondolkodást elemző – teoretikus munkája is napvilágot látott. 1995-ben Alaister Iain Johnston *Thinking about Strategic Culture* című tanulmányában három különböző generációra osztja a stratégiai kultúráról gondolkodó elméleti szakemberek körét.

1. Az első generáció az az 1980-as évek elején megjelenő szakértői csoport, akik elméleti értekezéseikben arra próbálnak választ találni, hogy a kétpólusú világrendszer szembenálló felei, az Egyesült Államok és a Szovjetunió miért gondolkodnak másképp a nukleáris stratégia kérdéseiről. Johnston véleménye, hogy az eltérések az olyan makrokörnyezeti változók különbözőségeiből fakadnak, mint a két szövetség történelmi tapasztalatai, politikai kultúrája és geográfiai sajátosságaik.

2. A második generációt azok az 1980-as évek közepén feltűnő szakértők és elméleti gondolkodók alkotják, akik – a stratégiai gondolkodás elemzésének történetében először – hatalmas differenciát véltek felfedezni egy állam külpolitikai döntéshozatalának valódi motivációs tényezői és aközött, amit a döntéshozó elit kommunikál a társadalom felé döntéseik háttérét illetően.

3. A Johnston által említett harmadik generáció (amelyhez ő saját magát is sorolja) azon teoretikusok csoportja, akik az 1990-es évektől kezdve a stratégiai kultúrát meghatározó elemeket inkább gyakorlati tapasztalatokra, esettanulmányokra támaszkodva kívánják feltárni, és nem kizárólag a történelmi gyökerek vagy geográfiai jellemzők vizsgálatából vonják le az esetleges döntéshozatalra vonatkozó következtetéseket.⁷

Johnston a stratégiai kultúra legfontosabb elemeinek felvonultatását követően így definiál: „A stratégiai kultúra azon szimbólumok (például struktúrák, nyelvek, analógiák, metaforák) integrált rendszere, amely meghatározó és hosszú távú stratégiai preferenciákat teremt a katonai erő államközi politikai ügyekben játszott szerepéről és hatékonyságáról alkotott koncepciók megfogalmazása révén, illetve azáltal, hogy e koncepciókat olyan tényszerűséggel ruházza fel, hogy e stratégiai preferenciák különlegesen realiztikusnak és hatékonyak tűnnek.”⁸

Egy évvel a Johnston által publikált munka megjelenése után, 1996-ban látott napvilágot a nemzetközi kapcsolatok elméletének másik igen jelentős szakértője, Peter J. Katzenstein stratégiai kultúráról alkotott koncepciója. Katzenstein tanulmányának jelen elemzés szempontjából talán legérdekesebb momentuma, hogy a szakértő nem kifejezetten a „stratégiai kultúrát”, hanem inkább a tágabb és absztrakt értelemben vett „kultúrát” tartja az államok nemzetközi rendszerben tanúsított viselkedése eredményének. E szerint „az államok környezetének kulturális vagy intézményi elemei [...] alakítják az államok nem-

7 Johnston, Alaistair Iain: *Thinking about Strategic Culture*. *International Security*, 19. évf., 1995/4, 32–64. o.

8 Uo. 46. o.

zetbiztonsági érdekeit vagy (közvetlenül) biztonságpolitikájukat”,⁹ másrészt pedig „az államok globális vagy hazai környezetének kulturális vagy intézményi elemei [...] alakítják az állam identitását”.¹⁰

Katzenstein szerint tehát az állam szűkebb és tágabb értelemben vett környezetének struktúrája jelentős hatással bír az állam saját identitásának meghatározására, önmaga pozicionálására a nemzetközi rendszerben, valamint érdekszisztémájának és politikáinak kialakítására. A felsorolt tényezők egymásra gyakorolt befolyása alakítja ki azt a komplex rendszert, amit aztán az állam „stratégiai kultúrájának” nevezhetünk.

Mind a Johnston, mind a Katzenstein által leírtakból jól érzékelhető, hogy az 1990-es évek derekára hogyan alakult át a stratégiai kultúra megítélése a nemzetközi szakirodalomban. A fogalmi keretek jól láthatóan kitágulnak: a definíciókból egyértelműen eltűnik a nukleáris erőre való támaszkodás hatása, és megjelennek a tisztán kulturális elemek mint az állam viselkedését szabályozó tényezők. A szakértők továbbá az államot mint önálló entitást veszik alapul, és nem egy homogén szerkezetű szövetség tagjaként tekintenek rá.

A 2000-es évek közepére szintén több neves szakember publikálta a stratégiai kultúráról alkotott elméleti gondolatait. Két jeles teoretikus munkája feltétlenül kiemelendő az ezredforduló utáni időszakból. Az első a jelenleg Varsóban kutató Kerry Longhurst, aki a 2004-ben szerkesztett, *European Security* című tanulmánykötetében a következőket írta a stratégiai kultúra fogalmáról:

„[A stratégiai kultúra] egy közösség (általában egy nemzet) erő alkalmazására vonatkozó eszméi, attitűdjei és gyakorlatai, amelyek fokozatosan, egy különleges és elnyújtott történelmi folyamat során jelennek meg. A stratégiai kultúra tartalma maradandó, és általában túléli azt a korszakot, amelyben kialakult, de mégsem állandó vagy statikus. Meghatározó időszakok formálják és befolyásolják, és a közösség számára kritikus fordulópontok bekövetkeztek alapjaiban vagy fokozatosan meg is változhat.”¹¹

A másik igen jelentős elemző a berkshire-i stratégiai kutatóközpont igazgatója, Colin S. Gray, aki 2006-os elemzésében a következőképp foglalja össze a stratégiai kultúra lényegi elemeit:

„A stratégiai kultúra mögött jelen van a történelmi tapasztalat, a múlt, a jelen és a lehetséges jövő is, amelyben a politikai entitások közötti materiális kapcsolatok alapvető jelentőséggel bírnak. A stratégiai kultúra valószínűleg egy igen jelentős, akár pozitív, akár negatív tényező, (vagy egyszerre mindkettő is lehet), amely hozzájárul a teljes körű stratégiai hatékonysághoz.”¹²

A felsorolt öt definíció közül megítélésem szerint a Katzenstein tanulmányában foglaltak mutatják be legpontosabban, mely faktorok befolyásolják egy állam stratégiai kultúrájának felépítését. Eszerint tehát a stratégiai kultúra nem más, mint az állam érdekeinek,

9 Jepperson, Ronald R. – Wendt, Alexander – Katzenstein, Peter J.: Norms, Identity, and Culture in National Security. In Katzenstein, Peter J. (ed.): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York, 1996, 18. o.

10 Uo. 19. o.

11 Miskimmon, Alistair: *Continuity in the face of upheaval – British Strategic Culture and the impact of the Blair government*. In Longhurst, Kerry – Zaborowski, Marcin (eds.): *European Security*. Royal Holloway, University of London, 2004, 275. o. (2013. 12. 12.)

12 Gray, Colin S.: *Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture*. National Institute for Public Policy, 2006, 14. o. (2013. 12. 12.)

politikáinak és identitásának összessége, amely tényezőket az állam környezetének jellegzetességei befolyásolják.

E tanulmány mindezek előre bocsátása mellett megkísérli felmérni a brit vezetés, azon belül is a mindenkori brit miniszterelnök gondolkodását, percepcióit, értékrendjét, attitűdjeit. Bemutatja a brit külpolitikai döntéshozatal mozgatórugóit, különös tekintettel a katonai erő nemzetközi környezetben történő alkalmazására. Ennek során kimutatja a hasonlóságokat Tony Blair és David Cameron, illetve a hozzájuk közel álló politikai elit gondolkodásában, amelyek annak ellenére fennállnak, hogy a vizsgált elitcsoportok a belpolitikai spektrum ellenkező oldalán foglalnak helyet.

A koszovói intervenció

1998-ban a Slobodan Milošević által vezetett Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban megindulnak a harcok a Koszovóban élő albánok érdekeiért küzdő Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UÇK) és a szerb fegyveres erők katonái között. A 90%-ban albánok lakta Koszovóban ekkorra már tetőfokára hág az évek óta fokozódó elégedetlenség Milošević albán autonómiát visszaszorító, az albán nép teljes elnyomását célzó intézkedései miatt. 1999 elejére kilencezer albán esik áldozatul a népiertásnak, és mintegy nyolcszázezren menekülni kényszerülnek az országból. A világ számára ekkorra válik teljesen világossá, hogy Milošević a legkeményebb eszközök felhasználásától sem riad vissza a győzelem elérése érdekében. Amikor pedig a franciaországi Rambouillet-ben, NATO-közvetítéssel zajló béketárgyalások is teljes kudarcba fulladnak, 1999. március 24-én a szövetséges erők légitámadást indítanak Szerbia ellen.

A nemzetközi intervenciókat elemző szakértők véleményei megoszlanak abban, hogy a koszovói NATO-beavatkozás jogos, vagy a nemzetközi jog alapjait teljes mértékben figyelmen kívül hagyó, jogtalan intézkedés volt-e. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa nem adott felhatalmazást a NATO erőinek az intervenció megindítására, aminek alapvető oka a „más országok belügyeibe való be nem avatkozás” elvére hivatkozó kínai és orosz vétó volt. Ezzel szemben a NATO humanitárius okokra hivatkozva, a további népiertás megakadályozása céljából vállalt „kötelezettségként”¹³ indítja meg légióffenzíváját az ENSZ BT beleegyezése nélkül.

Az 1999-ben napvilágot látott hírek, értesülések, és a később szakértők által publikált utólagos értékelő elemzések szerint a Koszovó ellen indított „Irgalmas angyal” fedőnevű hadművelet legfőbb szorgalmazója az akkori brit miniszterelnök, Tony Blair volt. A brit stratégiai kultúra lényegi elemeinek vizsgálata szempontjából érdekes tényező lehet, hogy a világ vezető demokráciái között is élen járó, és az emberi jogok védelmének legnagyobb zászlóvivőjeként számon tartott Egyesült Államok elnökét, Bill Clintont is részben maga Tony Blair győzte meg a koszovói intervenció szükségességéről.¹⁴ Több, a koszovói inter-

13 Voon, Tania: Pointing the Finger: Civilian Casualties of NATO bombing in the Kosovo Conflict. *American University International Law Review*, 16. évf., 2001/4, 1083–1113. o.

14 Az amerikai elnök és a brit miniszterelnök között a koszovói beavatkozásról folytatott tárgyalásokat jól illusztrálja a *The Special Relationship* című film; illetve lásd még: Senior, Jennifer: *The American Blair*. *New York News and Politics*, 2008. 12. 28. (2013. 02. 21.)

vencióval kapcsolatos politikai retorikát, elnöki és miniszterelnöki megnyilatkozásokat, kommunikációt elemző újságíró emlegeti úgy Tony Blairt, mint a Koszovó bombázását „legnagyobb szenvedéllyel támogató” politikust a NATO-tagállamok vezetői közül.¹⁵

1999 februárjától egyre nagyobb számban jelennek meg azok a koszovói hadművelettel részletesebben foglalkozó sajtótermékek, amelyek „Kosovo crusader”-ként, vagyis „Koszovó keresztes lovagja”-ként aposztrofálják a brit miniszterelnököt.¹⁶ Blair szenvedélyes megnyilvánulásai, és beszédeinek – a miloševići diktatúrát démonizáló – elemei alapján úgy tűnhet, a kifejezés nem teljesen alaptalan. Az intervenciót megelőzően a brit alsóházban elmondott márciusi beszéde alapján három nagy csoportra oszthatjuk azokat az elemeket, amelyek Blair szerint feltétlenül indokolták a Koszovó ellen intézett támadást – megítélésem szerint többek között ezek a tényezők jelentik majd a brit stratégiai kultúra alapköveit.

- A beszédben elhangzó első indok, ami miatt a miniszterelnök véleménye szerint elengedhetetlen a Koszovóban történő NATO-beavatkozás, az a humanitárius jogok védelme. Blair kimondja, hogy a területen folyó etnikai tisztogatás és az albánokat a szerb hadsereg részéről érő sérelmek olyan humanitárius katasztrófát eredményeztek a térségben, ami mellett az Egyesült Királyság nem mehet el szó nélkül.
- Az intervencióban való nagyarányú brit részvétel második alappillére az európai perspektíva jelentősége. Blair kijelenti, hogy Nagy-Britanniának meg kell védenie a Balkán stabilitását, hiszen az Európai Unió szomszédságában fekvő területen dúló konfliktusok komoly veszélyeket jelenthetnek az EU tagállamaira. A menekültek száma meghaladhatja akár az egymillió főt is, ami komoly biztonsági kihívást jelent az unió szempontjából. A brit stratégiai kultúrát formáló másik alapvető elem tehát az európai stratégiai érdekek védelme.
- A miniszterelnök érvelésének harmadik része alapján a béke szavatolása a NATO katonai szövetségének kötelessége. Blair szerint a NATO elveszítené hitelességét, ha nem lépne fel hatékonyan egy olyan diktatúra működése ellenében, mint amilyen Milošević Szerbiája. Az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának harmadik építő eleme tehát a biztonságért és békéért való küzdelem, amelyet a NATO-ban elfoglalt pozíciójára építve valósít meg.¹⁷

Az április folyamán Chicagóban elmondott beszédében Blair új doktrínát hirdet: „ez egy igazságos háború, amely nem a területi ambíciókon, hanem az értékeken alapul.”¹⁸ A koszovói válsággal kapcsolatos részletesebb vizsgálódás tehát egyrészt azt mutatja, hogy az 1999-es események a brit intervencionizmus és a hidegháború utáni brit biztonság- és védelempolitika öntudatra ébredésével jártak együtt. Másrészt megállapíthatjuk, hogy az átalakult brit stratégiai kultúra Balkánon történő megmutatkozásának elsődleges elemei azon alapvető értékek, amelyek egyben az európaiság, a transzatlantizmus és a demokratikus jogállamiság kereteinek legmeghatározóbb tényezői is.

15 Mason, Barnaby: Tony Blair: *Kosovo Crusader*. BBC News, 1999. 04. 22. (2014. 02. 12.)

16 Interjú Tony Blairrel a PBS Frontline weboldalon. (2013. 01. 20.)

17 Blair: *„We must act to save thousands of innocent men, woman and children”*. Full text of Tony Blair’s statement in the Commons today. The Guardian, 1999. 03. 23. (2014. 02. 12.)

18 *The Blair Doctrine*. PBS Newshour, 1999. 04. 22. (2014. 02. 12.)

Az Enduring Freedom hadművelet

A Szovjetunió Afganisztánból történő 1989-es kivonulása után a közép-ázsiai országban polgárháború vette kezdetét az országban élő különféle milíciák és törzsi erők között. A belső konfliktusból egyre inkább megerősödő tálibok csoportjának 1996-ra már a fővárost, Kabult is sikerült az ellenőrzése alá vonni. A tálib rezsim az iszlám szélsőséges irányzatának képviselőjeként szoros kapcsolatot ápolt olyan terrorista szervezetekkel is, mint az al-Káida, emiatt pedig a nemzetközi közösség – néhány állam kivételével – nem ismerte el az Afganisztánban fennálló tálib rendszer legitimitását.

Miután a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően bebizonyosodott, hogy az Egyesült Államok elleni terrorcselekmény elkövetéséért az al-Káida tehető felelőssé, október 7-én megindul az Enduring Freedom (Tartós szabadság) elnevezésű, összehangolt amerikai–brit légitámadás Afganisztán ellen. A NATO légi offenzívájának célja a tálibok által támogatott al-Káida kiképzőtáborainak, katonai létesítményeinek, valamint egyéb – a terrorista tevékenységet működtetővé tevő – infrastruktúrák lebombázása volt.

Az intervenciót megelőző napokban Tony Blair több nagy vihart kavarázó beszédet is mondott az afganisztáni beavatkozás brit szerepvállalásának jelentőségével kapcsolatban. Szakértők szerint a brit miniszterelnök „politikai életének eddigi legnagyobb hatású beszéde”¹⁹ október 2-án, Brightonban hangzott el a Munkáspárt konferenciáján. Blair ebben élesen támadta a politikai elitnek azokat a tagjait, akik az afganisztáni beavatkozásban történő brit részvétellel kapcsolatos kritikai megnyilatkozásaikban úgy értékelték az Egyesült Királyságot, mint az Egyesült Államok külpolitikájának „ölebet”. Blair felhívta a hallgatóság figyelmét arra, hogy Nagy-Britannia Koszovóban is ugyanúgy sikra szállt az erőszakos diktatúra megdöntéséért, ahogy ezt most Afganisztánban is meg fogja tenni. Beszédében többször elhangoztak olyan brit értékeket képviselő kulcsszavak, mint Európa, globalizáció, a magántulajdon védelme, illetve a nyomor és éhezés elleni küzdelem a világ más térségeiben. Ahogy Koszovó esetében, úgy Afganisztánnal kapcsolatosan is előtérbe helyezte a menekültek kérdését, ezzel hangsúlyozva az Egyesült Királyság számára olyannyira fontos humanitárius jogok védelmét. A Munkáspárt képviselőihez intézett mondatainak első számú üzenete: Európa jövőjének védelme elsősorban az Egyesült Királyság feladata.²⁰

A két nappal később az alsóházban elhangzott, afganisztáni intervenció támogatásáról szóló beszédéből több olyan momentum is kiemelhető, amelyek a brit stratégiai kultúra meghatározó elemeiként foghatók fel. Blair – hangsúlyozva az Egyesült Államokhoz fűződő töretlen szolidaritását – megfogalmazta a terrorizmus és az azt támogató tálib rezsim ellen indítandó támadás szükségszerűségét, és mindezt olyan demokratikus értékekre alapozta, mint a már korábban említett emberi jogok, az ártatlan amerikai, európai és afgán áldozatok, valamint az Egyesült Államok és Európa demokráciáinak védelme.²¹

A brit miniszterelnök 9/11 utáni megnyilvánulásainak egyik legfontosabb eleme az egyre gyakrabban a médiafigyelem középpontjába kerülő közép-ázsiai kábítószer-kereskedelem ellen indított küzdelem. Blair egyik leghatásosabb, afganisztáni droghatározással

19 Tempest, Matthew: *Blair declares war on Taliban*. The Guardian, 2001. 10. 02. (2014. 02. 12.)

20 *Full text: Tony Blair's speech*. The Guardian, 2001. 10. 02. (2014. 02. 12.)

21 *Full text of Tony Blair's speech to Parliament*. The Guardian, 2001. 10. 04. (2014. 02. 12.)

kapcsolatos megnyilvánulása a következőképpen hangzott: „A tálibok a megvásárolt fegyverekért olyan fiatal brit életekkel fizetnek, akiknek drogot adnak el a brit utcákon.”²²

Az afganisztáni intervenció tehát több szempontból is igen érdekes vizsgálódási terület a brit stratégiai kultúra építőelemeinek feltárásában. A beavatkozás ugyanis olyan dimenzióit nyitja meg a Nagy-Britannia stratégiai kultúráját befolyásoló tényezőknek, amelyek eddig nem voltak jelen a politikai elit retorikájában. A nyilatkozatokban, cikkekben, elemzésekben megjelennek egyrészt a globális biztonsági kihívások mint az egész nemzetközi rendszert veszélyeztető tényezők. A terrorizmus ellen meghirdetett háború, a szervezett bűnözés, különösen a kábítószer- és fegyverkereskedelem elleni küzdelem, az etnikai- vallási feszültségek, valamint az illegális migráció visszaszorítása az Egyesült Királyság értékrendszerében mint stratégiai kultúrájának alapkövei jelennek meg.

Másrészt az Afganisztán ellen intézett támadás az Egyesült Királyság első olyan külpolitikai stratégiai döntése, amelynek kapcsán igazán kikristályosodik az Egyesült Államok és Nagy-Britannia között már korábban is igen fontos szerepet játszó „különleges kapcsolat” jelentősége. A szeptember 11-i terrortámadás még inkább elmélyíti az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok között már amúgy is igen erős szolidaritást, amelynek első tulajdonképpeni materializálódása a tálib rendszer ellen október 7-én közösen megkezdett légi offenzíva.²³

A brit kormány afganisztáni háborúval kapcsolatos döntéshozatalának mozgatórugói tehát ismételten az európai és transzatlanti értékekben keresendők. A brit stratégiai kultúrát meghatározó tényezők között olyan kulcsszavak játsszák a legjelentősebb szerepet, mint a béke, a szabadság, a demokrácia, a modernizáció, a szolidaritás, a nemzeti és nemzetközi biztonság erősítése, valamint az ismét felszínre kerülő „igazságos háború” elmélete.²⁴

Az iraki háború

A 2001. szeptember 11-i terrortámadás brit külpolitikára és a brit fegyveres erők használatára gyakorolt hatásai nem múltak el az Afganisztán ellen indított légcsapás befejezésével. Azon túl, hogy a szövetséges erők mind Koszovó, mind pedig Afganisztán területén békefenntartó katonai erőket állomásoztattak az inváziót követően, Tony Blair kormánzatának 2002–2003-ban újabb külpolitikai kihívással kellett szembenéznie.

A 2001-es eseményeket követő „terrorizmus elleni háború” jegyében az Egyesült Államok és szövetségesei kialakították abbéli álláspontjukat, hogy az amerikai és európai biztonság megőrzése érdekében le kell számolni az Afganisztán utáni, szerintük második legnagyobb fenyegetést jelentő állam, Irak vezetőjével, Szaddám Huszeinnel is. Az Egyesült Államok feltételezése szerint a Szaddám Huszein által Irakban rejtegetett vegyi és biológiai fegyverek közvetlen veszélyt jelentettek a nyugati demokráciák biztonságára, amit a szövetségesek főként azzal indokoltak, hogy az iraki diktátor nagy valószínűség-

22 Tomlinson, Simon: *Blair's reason for war in Afghanistan collapses as opium production in the country reaches its highest ever levels ahead of NATO troops' withdrawal*. Daily Mail Online, 2013. 11. 13. (2014. 02. 12.)

23 Lásd Tony Blair westminsterbeli beszédének videófelvételét: *Blair- Afghan War Debate*. youtube.com. (2014. 02. 16.)

24 Mackey, Robert: *'Just War' Theory and Afghanistan*. The New York Times, 2009. 12. 10. (2014. 02. 12.)

gel szoros kapcsolatot ápol olyan közel-keleti terrorszervezetekkel, amelyeknek bármikor hajlandó lenne átadni tömegpusztító fegyvereit. A rezsim megdöntésének másik legfontosabb indoka pedig az volt, hogy az amerikai feltételezés szerint Irak közvetlen támogatást nyújtott az al-Káidának.²⁵

Mindezek tükrében – illetve annak ellenére, hogy az ENSZ fegyverzetellenőrei valójában nem tudták bizonyítani a Bush-adminisztráció feltételezéseit – az ENSZ Biztonsági Tanácsa a 2002-es 1441. számú határozatában felszólította Bagdadot arra, hogy azonnali hatállyal szüntessen be minden tömegpusztító fegyver gyártására irányuló tevékenységet, az ENSZ fegyverzetellenőrei számára pedig biztosítson feltétel nélküli belépést minden iraki létesítménybe (beleértve Szaddám elnöki palotáját is). Emellett felszólították arra is, hogy a már meglévő tömegpusztító fegyvereit szerelje le, ellenkező esetben Iraknak „komoly következményekkel” kell szembesülnie.²⁶ Miután az ENSZ szakértői a határozatban foglalt harminc napos határidő lejártá után azt jelentették, hogy Szaddám Huszein nem tett eleget e követeléseknek, heves nemzetközi vita vette kezdetét az Irak megtámadását támogató és az azt ellenző országok között az invázió megindításáról. 2003 januárjában közzétették a „Nyolcak levelét”, amelyben Tony Blair brit miniszterelnök kezdeményezésére nyolc, Irak megtámadását támogató európai ország sorakozik fel az Egyesült Államok mögött, és a „vilniusi tízek” is támogatásukról biztosítják az Egyesült Államokat Irak megtámadása kapcsán. Németország és Franciaország azonban igen határozottan elleneztek a lépést. A transzatlanti és európai megosztottság ellenére azonban 2003. március 20-án – az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása nélkül – megindult az összehangolt koalíciós támadás Irak ellen.

Előtte két nappal Tony Blair a brit alsóházban maratoni hosszúságú beszédet mondott. A miniszterelnök szerint a Szaddám Huszein vezette Irak és annak tömegpusztító fegyverei a 21. század központi biztonsági fenyegetését jelentik. Blair párhuzamot vont a nukleáris fegyverek birtoklása és a terrorizmus terjedése között, amely jelenségek miatt Európa és az Egyesült Államok biztonsága és békés jövője is veszélybe kerülnek. Kiemelte az Egyesült Államok és Európa kapcsolatának fontosságát és szilárdságát, valamint hangsúlyozta, hogy a Szaddám Huszein rezsimje által támogatott terrorszervezetek veszélyeztetik az Európai Unió tagországainak egymáshoz való viszonyát is. Blair a tőle már megszokott szenvedéllyel és meggyőződéssel, nagy erő sugárzó kifejezések használatával adott nyomatékot abbéli véleményének, hogy – a következő generációk jövőjének biztosítása érdekében – Nagy-Britanniának kötelessége eltörölni a föld színéről Szaddám Huszein diktatúráját. Felszólalásában gyakran jelentek meg olyan – pozitív jelentéstartalommal bíró – kifejezések, mint a morál, a stabilitás, a szabadság, a tolerancia, az emberi jogok védelme, a fenntartható fejlődés és a „jó kormányzás”, amelyek – a korábbi tapasztalatokkal összhangban – meghatározzák az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának alapjait.²⁷

Blair – karizmatikus személyiségjegyeit egyébként igen jól használva – próbálta meggyőzni a brit politikai elitet az Irak elleni intervenció szükségességéről. És bár a brit parla-

25 Lásd Woodward, Bob: *A támadás terve*. Geopen Kiadó, Budapest, 2004.

26 Ralph, Jason: *Tony Blair's "new doctrine of international community" and the UK decision to invade Iraq*. *POLIS Working Paper*, No. 20. University of Leeds, August 2005. 24. o. (2014. 02. 12.)

27 *Full text: Tony Blair's speech*. The Guardian, 2003. 02. 18. (2014. 02. 12.)

ment képviselőinek nagy része élesen bírálta Blair Irak elleni terveit, a miniszterelnök soha egyetlen pillanatra sem ingott meg abbéli meggyőződésében, hogy az Egyesült Királyságnak kötelessége az Egyesült Államokkal karöltve küzdeni egy békésebb jövőért.²⁸ Egyes elemzők szerint az a fajta erős intervencionizmus és Amerika-barát viselkedés, amelyek a Blair-kormány ideje alatt az Egyesült Királyság külpolitikáját jellemezték, alapvetően csak a miniszterelnök személyiségéből fakadó elemek voltak.²⁹ Jómagam nem értek egyet ezekkel a vélekedésekkel, hiszen a következő brit miniszterelnök, David Cameron szintén az intervenció mellett érvelt mind a líbiai, mind pedig a potenciális, de aztán be nem következett szíriai beavatkozás kapcsán is. Ennek alapján úgy vélem, hogy a brit fegyveres erők használatára való hajlandóság sokkal inkább az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából fakad, semmint az éppen aktuális miniszterelnök személyiségjegyeiből.

Azt persze nehéz megállapítani, hogy az iraki beavatkozás lezárulását követően pontosan milyen mozgatórugói voltak annak, hogy – bár a háború körülbelül 150 000 civil és körülbelül 34 000 katona életét követelte, és mindemellett az ENSZ fegyverzetellenőrei nem találtak tömegpusztító fegyvereket az országban – Tony Blair ugyanazzal a szilárd meggyőződéssel beszélt az intervenció helyességéről utólag is. Egy 2004-ben elhangzott beszédében például a diktatúrák és a terrorszervezetek között kialakult kapcsolatokkal összefüggésben a történetek ellenére még mindig „valós fenyegetést”, illetve „közelgő veszélyt” említ. Azzal érvelve próbál legitimitást kölcsönözni a katonai beavatkozásnak, hogy a dzsihád mára realitássá vált, és hogy Irak a megszállást és Szaddám Huszein elűldözését követően egy jobb, élhetőbb országgá alakult. Újra megjelenik, és talán még inkább felerősödik az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának alapelemeként felfogható „értékelexport”, mint a biztonság szavatolásának leghatékonyabb módja. Olyan értékek terjesztését tűzi ki céljául Nagy-Britannia, mint a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság, a vallási tolerancia és a jogszerű igazságszolgáltatás.³⁰

Az iraki invázió a Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között működő „különleges kapcsolat” legmarkánsabb megjelenésének tekinthető. A két ország által képviselt érték- és érderendszer elemzése során arra a következtetésre juthatunk, hogy a neokonzervatív értékekkel vélhetően szimpatizáló Bush elnök és a „leftie” Tony Blair ideológiai értelemben ugyan lehetetlen párosnak tűnnek, mégis mindketten rendíthetetlenül hisznek az iraki intervenció szükségességében. Ami még talán ennél is nagyobb jelentőséggel bír, hogy mindketten hittek a demokrácia „felsőbbrendűségében” és terjeszthetőségében – még ha ezt direkt módon soha nem is juttatták kifejezésre. Mindezek alapján egyértelműen levonható az a következtetés, miszerint az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok stratégiai kultúrája nagyon hasonló, ami azért különösen érdekes, mert igen eltérő kapacitással és gazdasági háttérrel rendelkező államokról van szó. Nagy-Britannia esetében ennek okai minden bizonnyal az Egyesült Királyság nagyhatalmi múltjában és európai történelmi szerepében keresendők.

28 Lásd: részlet Tony Blair alsóházi beszédének videofelvételéből. *The Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later*. youtube.com. (2013. 11. 05.)

29 Marton Péter: Tony Blair személyiségének és döntéshozói stílusának értékelése. In *A külpolitika elemzése. Fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013.

30 *Blair terror speech in full*. BBC News, 2004. 03. 05. (2014. 04. 12.)

Légi offenzíva Líbia ellen

A 2010 decemberében, az észak-afrikai térségben kezdődő tüntetésekből kinőtt „arab tavasz” következményei komoly külpolitikai kihívások elé állították az újonnan megválasztott brit miniszterelnököt, David Cameront is. 2011 februárjára a forradalmi hullám elérte Líbiát, így Bengázi városában is megkezdődtek a rendszerellenes tüntetések. A hónap végére a felkelőknek Bengázi mellett több nagyvárost is sikerült bevenniük, ezért a líbiai elnök, Moammer Kaddáfi harci repülőket vetett be a lázadók állásai ellen. A líbiai eseményekre reflektálva Barack Obama és az ENSZ egyöntetűen elítélték Kaddáfi elnök erőszakos válaszlépéseit, és felszólították a vérontás azonnali beszüntetésére. A harcok ennek ellenére tovább folytatódtak Líbiában, így az ENSZ Biztonsági Tanácsa március 17-én légtérzárat rendelt el az ország teljes területe fölé. Kaddáfi erre válaszul tüzszünetet hirdet, ám amikor világossá válik, hogy nem tartja be ígéretét, az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1973. számú határozata alapján, március 19-én, brit és francia vezetéssel megindult a koalíciós légitámadás Líbia stratégiai célpontjai ellen.

Az iraki intervenció kapcsán felmerült a kérdés, hogy vajon az erőteljes brit intervencionizmus Tony Blair személyiségjegyeiből, vagy inkább az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából származtatható-e. Véleményem szerint a mindenkori miniszterelnök személyes tulajdonságai természetesen meghatározó részét képezik egy ország külpolitikai tevékenységének, a katonai beavatkozások kapcsán azonban sokkal inkább az állam érték- és érdekrendszer a meghatározó, amely vezérfonalat jelent a miniszterelnöki döntéshozatalban. Ezt támasztja alá, hogy 2007-ben (tehát három évvel kormányra kerülése előtt) David Cameron retorikájában mereven elhatárolódik bármiféle katonai beavatkozástól. A liberális intervencionizmust „liberális konzervativizmussal” felváltani szándékozó Cameron parlamenti képviselőként a következő kijelentést tette: „Ahhoz, hogy segíthessünk a nemzetközi biztonság erősítésében, minden államnak meg kell teremtenie saját nemzeti biztonságát.”³¹ Azt sugallta ezzel, hogy az Egyesült Királyságnak a jövőben a legmesszebbmenőkig tiszteletben kellene tartania a belügyekbe való be nem avatkozás elvét, így távol tartva magát a lehetséges katonai konfliktusoktól.

Miniszterelnökké választását követően, majd főként a líbiai konfliktus eszkalálódása során azonban pálfordulás tapasztalható David Cameron nyilatkozataiban és külpolitikai döntéshozatalában. 2011. február 28-án a miniszterelnök az alsóház támogatását kérte a Líbia elleni légitámadásban való brit részvételhez. Követve a Tony Blair által már kijárt utat, humanitárius okokra hivatkozva hangsúlyozta a beavatkozás szükségességét. Beszédében elhangoztak azok a már-már megszokottá vált kulcskifejezések, amelyek a Blair-kormányzat idején szintén mindhárom alsóházi beszéd gerincét alkották: demokrácia, szabadság, jogrendszer, és az ezekre alapozott fenntartható fejlődés fogalma.³²

2011 szeptemberében (fél évvel a líbiai légitámadás megindulását követően) a brit miniszterelnök továbbra is tartja azt az álláspontját, miszerint Nagy-Britanniának „morális kötelessége” volt az erőszakos Kaddáfi-rezim megdöntése. Szinte ugyanazokat a szavak

31 *Cameron distances himself from liberal interventionism*. Conservative Home, 2007. 10. 26. (2014. 04. 12.)

32 *Prime Ministers's statement on Libya*. gov.uk, 2011. 02. 28. (2014. 04. 12.)

használta Cameron is, mint amelyekkel annak idején Tony Blair élt Szaddám Huszein kapcsán: „A világ jobb lett Kaddáfi nélkül.”³³

A líbiai esettanulmány tehát alátámasztja a korábbi sejtést, amely a brit stratégiai kultúra erőteljes kontinuitását feltételezi. Ezek alapján az intervencionizmussal kapcsolatban korábban szkeptikus David Cameron ugyanazon érvelések mentén kíván beavatkozni Líbiában, mint az egyébként általa megvetett korábbi politikai ellenfele, Tony Blair. Az esettanulmány tehát bizonyítja a határozott intervencionista stratégiai kultúra jelenlétét, amely a politikai spektrumon elfoglalt pozíciótól függetlenül is rányomja bélyegét a brit védelempolitikára.

A meg nem valósult szíriai beavatkozás

A 2010-ben kitört „arab tavasz” 2011 márciusára Szíriába is begyűrűzött, majd 2012 júniusára véres polgárháborúba sodorta az országot. A helyzetet még tovább súlyosbította, hogy sajtóértesülések szerint a Bassár el-Aszad elnök vezette kormány 2013. augusztus 21-én vegyifegyver-támadást intézett a damaszkuszi ellenzék felkelői ellen, ezt azonban az ENSZ szakértői csoportjának nem sikerült maradéktalanul bizonyítania. A hír hallatán Barack Obama az amerikai Kongresszushoz fordult egy Szíria elleni megtorló katonai hadművelet megindításának támogatásáért, amelyre azonban Vlagyimir Putyin orosz elnök közbenjárásának hatására nem kellett sort keríteni. Putyin elnök nyomására ugyanis Szíria hajlandó volt vegyi fegyvereit nemzetközi felügyelet mellett leszerelni.

A meg nem valósult szíriai intervenció az itt utolsóként elemzett esettanulmány. Az események háttérében húzódó politikai pengeváltások bemutatásának és elemzésének fontosságát az indokolja, hogy bár az Aszad-rezsim elleni katonai beavatkozás végül nem történt meg, az Egyesült Királyság miniszterelnöke ebben az esetben is teljes mellszélességgel támogatta az intervenció tervét. És bár David Cameron komoly politikai kudarcot könyvelhet el magának annak tükrében, hogy a brit parlament alsóházában erőteljes ellenállásba ütközött a katonai beavatkozás lehetősége, ez nem változtat azon a tényen, hogy a korábban egyértelműen intervencióellenes Cameron Líbia után Szíriában is kész lett volna bevetni az Egyesült Királyság haderejét.

A 2013. augusztus 29-én elhangzott alsóházi beszédében, amelyben a brit miniszterelnök a parlament jóváhagyását kérte a katonai támadás kivitelezéséhez, ismételten azokra az Egyesült Királyság által képviselt értékekre helyezi a hangsúlyt, amelyekre a politikai elit már az előző évek intervencióinak legitimitását is alapozta. Ennek alapján a humanitárius kérdések, a demokrácia védelme, az Aszad-kormány illegitimitása, a civil lakosságok a rezsim kegyetlenségeitől való megóvása, és mindenekelőtt az Egyesült Államokkal vállalt szolidaritás központi helyet foglaltak el David Cameron érvelésében.³⁴

A brit parlament a vegyifegyver-támadás bizonyíthatóságának kétségessége miatt elutasította a beavatkozás támogatását, David Cameron számára pedig a legnagyobb ku-

33 Mulholland, Hélène: *Libya intervention: British forces played key role, says Cameron*. The Guardian, 2011. 09. 02. (2014. 04. 12.)

34 Lásd David Cameron és a Konzervatív Párt értekezését a szíriai vegyifegyver-támadásra adandó válaszcspapáról: *House of Commons Hansard Debates for 29 Aug 2013*. parliament.uk, 2013. 08. 29. (2014. 04. 12.)

darcot saját pártjának erőteljes ellenállása jelentette. A parlamenti vétó ellenére azonban megállapítható, hogy a szíriai események kapcsán ugyanúgy megjelentek azok a stratégiai kultúrabeli elemek, amelyek a miniszterelnököt arra sarkallták, hogy bel- és külpolitikai megítélésének kockáztatása árán is megpróbálja elfogadtatni az intervenciót a politikai elit tagjaival. A nagy negatív visszhangot kapott szavazás után több, a beavatkozást támogató politikus és közéleti személyiség „szégyenteljesnek” és „elkeserítőnek” nevezte a brit parlament döntését. Paddy Ashdown volt liberális demokrata vezető például felhívta a figyelmet arra, hogy az Aszad-rezsim elleni támadásban való brit részvétel elmaradása az Egyesült Királyság nemzetközi befolyásának csökkenését is eredményezheti.³⁵ Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából fakadóan egy potenciális beavatkozás elutasítása sokkal kevésbé jelenti a „természetes utat” az ország számára, mint az intervencióban történő részvétel.

Konklúzió

Jelen tanulmány elsődleges célja az volt, hogy bemutassa és értékelje azokat a tényezőket és lehangsúlyosabb elemeket, amelyek alapvetően meghatározzák az Egyesült Királyság stratégiai kultúráját, különösen ami a brit intervencionizmus szerepét illeti.

Véleményem szerint a legátfogóbb képet egy ország biztonság- és védelempolitikai döntéshozatalának, illetve a haderő alkalmazására vonatkozó gyakorlatának mozgatórugóiról (vagyis stratégiai kultúrájáról) úgy kaphatjuk meg, ha áttekintjük és elemezzük az adott állam nemzetközi intervenciókban való részvétele mögött húzódó érték- és érdekrendszerét. Ebből az okból kifolyólag mutattuk be azt az 1999-től napjainkig lezajlott négy nagy nemzetközi beavatkozást és egy meg nem valósult intervenciót, amelyekben az Egyesült Királyságnak kulcsszerep jutott, illetve az események kapcsán elhangzott beszédek, megjelent cikkek és értékelő-elemző tanulmányok segítségével feltártuk azt az érvrendszert, amelyre Nagy-Britannia az említett katonai akciókban történő részvételét alapozta.

Felmerült a kérdés, hogy a 2008-tól az Egyesült Királyság számára is elkerülhetetlené váló haderőreform miatt vajon áthelyeződtek-e a súlypontok az ország védelempolitikai döntéshozatalában, átalakult-e ennek hatására Nagy-Britannia intervenciókra való hajlandósága, vagyis változott-e a stratégiai kultúrája? Nos, az elmúlt 15 év jelentősebb kül- és biztonságpolitikai mérföldkövei és a 2008-as világgazdasági válság miatti védelmi kiadás-csökkentés ellenére a brit stratégiai kultúra határozott kontinuitást mutat. Az öt esettanulmányból levonható konklúziók azt jelzik, hogy az Egyesült Királyság minden alkalommal ugyanazon értékek és érdekek mentén hozta meg a haderő határokon kívüli alkalmazására vonatkozó döntéseit, vagyis stratégiai kultúrájának legalapvetőbb összetevői a kiadáscsökkentések hatására sem alakultak át.

Mindent összevetve a felhasznált források értékeléséből levonható a következtetés, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúráját alapjaiban határozzák meg a történelmi gyökerekből származtatható elvek. Meghatározó egyrészt a globalista gondolkodásmód, vagyis

35 *Syria crisis: Cameron loses Commons vote on Syria action*. BBC News, 2013. 08. 30. (2014. 04. 12.)

az, hogy az állam a mai napig globális nagyhatalomként pozicionálja magát a nemzetközi rendszerben.³⁶ Másrészt a brit stratégiai kultúra fontos részét képezi a különösen markáns transzatlantizmus, tehát az Egyesült Királyságnak a NATO-ban való kiemelten aktív szerepvállalása, illetve az Egyesült Államokhoz fűződő „különleges kapcsolata”. Harmadrészt pedig szignifikáns elem, hogy az állam a demokratikus értékek zászlóvivőjeként kötelezőnek tekinti a humanitárius szempontok érvényesítését kül- és biztonságpolitikájában.

Ami az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának jövőjét illeti, a gazdasági realitások és a nemzetközi rendszer jelenlegi felépítése egyre inkább arra sarkallhatják az országot, hogy átformálja nemzetközi ambícióit, és ezzel együtt más alapokra helyezze stratégiai döntéshozatalát. Egy ilyen ártértékelendő pontja lehet a jelenlegi brit stratégiai kultúrának a globalista látásmód. Nyilvánvaló, hogy Nagy-Britannia a kétpólusú világrend megszűnését követően fokozatosan elveszítette globális nagyhatalmi státuszát, és középhatalommá redukálódott. Az Európai Unióban betöltött pozíciója, a NATO-ban való szerepvállalása, illetve az ország regionális jelentősége miatt az Egyesült Királyság mégiscsak fontos hatalmi tényező a nemzetközi rendszerben. Így tehát hosszú távon két lehetséges út áll az ország előtt a nemzetközi rendszerben elfoglalt helyét illetően: vagy a globális középhatalmi, vagy a regionális nagyhatalmi státuszra való törekvés. Egyelőre lehetetlen eldönteni, hogy London melyik utat fogja választani, ám az látszik, hogy a rendelkezésre álló kapacitások és a globális ambíciók egymással nem feltétlenül összeegyeztethetők hosszú távon. Úgy értékeljük tehát, hogy ez a brit kül- és biztonságpolitika jelenlegi legnagyobb dilemmája, amely nyilvánvalóan meghatározó jelentőséggel bír a brit külpolitika és döntéshozatal értelmezése során.

36 A témáról részletesebben lásd: de France, Olivier – Whitney, Nick: *Europe's Strategic Cacophony*. European Council on Foreign Relations (ECFR) Policy Brief, April 2013. (2013.06.31.)